

RESMİ BELGELER IŞIĞINDA RUSYA'NIN DIŞ PÖLİTİKA EĞİLİMİ

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER, MEHMET AKİF TEKE

**RESMİ BELGELER IŞIĞINDA
RUSYA'NIN
DIŞ POLİTİKA EĞİLİMİ**

COPYRIGHT © 2021

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları 189
I. Baskı: 2021
ISBN: 978-625-7712-41-5

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY
berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Bruxelles BELGIQUE
Tel: +3226520486

RESMİ BELGELER IŞIĞINDA RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKA EĞİLİMİ

Mehmet Çağatay Güler, Mehmet Akif Teke

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

İÇİNDEKİLER

ÖZET | 7

GİRİŞ: RUS DIŞ POLİTİKASINA DAİR FARKLI YAKLAŞIMLAR | 9

RUS DIŞ POLİTİKA EĞİLİMİNİ BELİRLEYEN

KONSEPT BELGELERİNİN İNCELENMESİ | 15

Konseptlerin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Süreçler ve Olaylar | 16

Dış Politika Konseptlerinin Temel Amaçları | 17

Temel Tehditler | 19

Dış Politikadaki Sorunlar ve Çözüm Yolları | 19

Bölgesel Dış Politika Öncelikleri | 21

BDT Ülkeleri ile İlişkiler | 22

ABD ile İlişkiler | 23

Avrupa Devletleri ile İlişkiler | 25

Asya, Afrika ve Latin Amerika Ülkeleri ile İlişkiler | 26

Uluslararası İlişkilerde Yeni Küresel Süreçler | 27

Rusya'nın Mevcut Küresel Sistemdeki Durumu | 28

SONUÇ | 31

KAYNAKÇA | 35

ÖZET

Rusya Federasyonu'nun "dış politika konseptleri" dış politikanın temel ilkeleri, öncelikleri, yönelimleri, amaçları ve hedefleri hakkında oluşturulan doktrinlerdir. Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve devlet başkanı tarafından onaylandıktan sonra yayımlanan bu belgeler ülkenin temel dış politikasını tesis eden dinamikleri, süreçleri ve öncelikleri içermektedir. Beş kez ve üç farklı devlet başkanı tarafından onaylanan dış politika konsept belgeleri ülkenin dış politika dinamiklerinde meydana gelen değişikliklerin ortaya konulabilmesi ve dış siyaset eğiliminin analiz edilebilmesi noktasında mihenk taşı mahiyetindedir.

Bu raporun amacı Rusya Federasyonu'nun kurulduğu yıldan bu yana yayımlanan tüm dış politika konsept belgelerini (1993, 2000, 2008, 2013 ve 2016) inceleyerek dış politika yapım sürecindeki önemli faktörlere ve ülkenin yıllar içerisindeki dış siyaset eğilimine ışık tutmaktır. Bu bağlamda ilk olarak Rus dış politikasına dair mevcut literatür incelenerek konuyu farklı veçheleriyle ele alan önde gelen eserlere ve farklı yaklaşımlara yer verilmektedir. Ardından konsept belgeleri etraflıca taranarak raporun kapsamı gereğince özetlenmekte ve tablolar oluşturulmaktadır. Söz konusu tablolar farklı yıllarda benimsenen konsept belgelerinin aynı tema çerçevesinde karşılaştırılarak analiz edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede ülkenin farklı yönetimler, sorunlar, tehdit algıları, küresel siyaset süreçleri, öncelikler ve hedefler minvalinde dış politikasında nasıl yönelimler benimsediği ortaya konulmaktadır.

GİRİŞ:

RUS DIŞ POLİTİKASINA DAİR FARKLI YAKLAŞIMLAR

Rus dış politikasına dair mevcut literatür incelendiğinde muhtelif yaklaşımlar ile karşılaşılmaktadır. İlk olarak Neil Malcolm ve arkadaşlarının kaleme aldığı kitapta 1991-1995 arasındaki Rus dış politika yapımında etkili faktörler detaylıca incelenmektedir.¹ Askeri ve ekonomik kapasite, siyasi yapı ve rejim türü, çıkar grupları ve elitlerin dış politika yapımındaki etkileri ele alınmaktadır. Bu kapsamda dönemin politika yapıcı elitlerinin liberal Batı yanlısı, tutucu milliyetçilik ve pragmatik milliyetçilik gibi farklı görüşleri benimsedikleri sonucuna varılmaktadır. Cumhurbaşkanı Boris Yeltsin'in ilk dönemi ve Dışişleri Bakanı Andrey Kozırev'in dışişleri bakanı olduğu dönem düşünüldüğünde çıkarımların tutarlı olduğu görülmektedir. İkinci olarak Nicole Jackson'ın Rus dış politikası ve Bağımsız Devletler Topluluğu² (BDT) ülkelerini incelediği kitabına bakıldığında aynı şekilde 1991-1996 döneminin ele alındığı görülmektedir.³ Jackson vaka analiziyle söz konusu dönemi üçe ayırarak dış politika yapımında hakim olan

1 Neil Malcolm vd. (ed.), *Internal Factors in Russian Foreign Policy*, (Oxford University Press, Oxford: 1996).

2 Содружество Независимых Государств (СНГ): Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra 8 Aralık 1991'de Minsk kentinde Rusya, Belarus ve Ukrayna tarafından imzalanan Bağımsız Devletler Topluluğu Kuruluşu Antlaşması ile kurulmuştur. Bkz. "Соглашение О Создании Содружества Независимых Государств (Г. Минск, 8 Декабря 1991 Года)", *Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств*, <https://cis.minsk.by/page/show?id=176>, (Erişimi tarihi: 15 Ekim 2020); Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya ve Tacikistan mevcut üyeleridir. Ukrayna ve Gürcistan siyasi sebeplerle örgütten ayrılmıştır. Estonya, Letonya, Litvanya ise eski Sovyet ülkeleri olmalarına rağmen BDT antlaşmasını imzalamamıştır.

3 Nicole Jackson, *Russian Foreign Policy and the CIS*, (Routledge, Londra: 2003).

fikirleri açıklamaktadır. Bu dönemde (Neil Malcolm ve arkadaşlarına benzer şekilde) Rus dış politika yöneliminde üç ayrı fikrin rekabet ettiğini iddia etmektedir. Bunlar liberal Batıcılık, pragmatik milliyetçilik ve katı milliyetçilik olarak geçmektedir. Liberal Batıcılar, kitabın kapsamı olan BDT ülkelerini ve ülkelerde vuku bulan çatışmaları Rusya için asli güvenlik problemi olarak düşünürler ve dolayısıyla bu ülkelerle olabildiğince kısıtlı ilişkiler yürütülmesini savunurlar. Diğer yandan 1993 sonrası bu liberal Batıcı görüşlerin yerini pragmatik milliyetçiliğin aldığı iddia edilmektedir. Bu kapsamda Rusya'nın diasporasının haklarını korumak adına daha aktif politikalar izlemesi gerektiği ve post-Sovyet coğrafyaya daha fazla müdahil olmasının zarureti savunulur. Hatta yeri geldiğinde güç kullanılmasında da sakınca olmadığı düşünülmektedir. Son olarak katı milliyetçi fikirlerin sıfır toplamlı oyuna inandıkları ve diasporanın korunması noktasında güç kullanımının gerekli olduğu düşüncesini haiz oldukları belirtilmektedir. Bunlarla beraber Batı ile entegrasyon veya yeni ilişkiler geliştirilmesine lüzum olmadığı düşünceleri de yer bulmaktadır.

Öte yandan Bobo Lo, Boris Yeltsin dönemini bütünüyle ele almakta ve Vladimir Putin dönemine de değinmektedir.⁴ Lo'ya göre post-Sovyet dönemin ilk yıllarında ortak bir ideoloji, kimlik, küresel sistem, politika araçları ve öncelikleri noktasında elitler arasında fikir birliği sağlanamamıştır. Bu dönemde diğer yazarlar gibi dış politika yapımı ve icrasında farklı görüşler arasında rekabetin etkin olduğu iddia edilmiştir. Batı ile entegrasyonu önemseyen ve dış politikanın ekonomikleştirilmesini hedefleyen liberal kanat ile BDT ülkeleriyle ilişkileri merkeze alan emperyal mirasın etkisinde kalan kanat arasında rekabet söz konusudur. Ekonomik kaygılarla Batı'ya eğilim olmasına rağmen Soğuk Savaş'ın mirasını taşıyan jeopolitik düşünce yapısının dış politikada etkisinin varlığı öne sürülmüştür. Yeltsin dönemi Rus dış politikasının ağırlıklı olarak Batı odaklı olduğu ancak Batı yanlısı olmadığı belirtilirken bu dönemdeki kararların genellikle reaktif ve geçici nitelik taşıdığı ileri sürülmüştür. Ancak Vladimir Putin ile birlikte öncelikler, fikirler ve sisteme dair fikir birliği sağlandığı ve dış politikanın daha stratejik bir nitelik kazandığı görülmektedir. Putin ve dış politika yönelimine dair Lena Jonson'un kitabına değinilmesi gerekmektedir.⁵ Kitap genel itibarıyla Rusya'nın Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerine odaklanırken Yeltsin'in politikaları nedeniyle bu bölgedeki Rus nüfuzunun kaybedilmeye başlandığını iddia etmektedir. Ayrı-

4 Bobo Lo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, (Springer, New York: 2002).

5 Lena Jonson, *Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy*, (IB Tauris, Londra: 2004).

ca 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) Orta Asya'daki hava sahalarını kullanma izni verilmesiyle Rusya'nın Orta Asya politikasında önemli bir kırılma yaşandığı ve bunun nedenlerinin de iç politikada yattığı iddia edilmektedir. Jonson'a göre 1999 itibarıyla Rus dış politikasında terör tehdidi muvacehesinde güvenlikleştirme öne çıkarken ABD'ye verilen söz konusu izin aynı şekilde terörle mücadele politikasının bir tezahürü olarak okunmaktadır. Ayrıca Rusya'nın Orta Asya'da güç projeksiyonu uygulama noktasında yeterli kapasiteye sahip olmadığı, asli hedefi olan büyük güç statüsünün onarılması noktasında da Batı ile iyi ilişkilerin göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Andrei Tsygankov Rus dış politikasına dair yıllardır süregelen üç temel okul olduğunu ileri sürer: Batıcılar, devletçiler ve medeniyetçiler.⁶ Tsygankov, Putin'in başkanlığını Aleksandr Mihailoviç Gorçakov döneminden ilham alan devletçi bir dönem olduğunu söylerken 2008-2012 arasındaki Dimitri Medvedev'in başkanlık dönemini ise Çar II. Aleksandr, Pavel Milyukov, Mihail Gorbaçov, Boris Yeltsin ve Andrei Kozirev dönemleri gibi Batıcı olarak değerlendirir. Genel itibarıyla Yevgeni Primakov'un ve Vladimir Putin'in Gorçakov çizgisinde devletçi fikirlere sahip olduğunu ve birçok yönden benzeştiklerini söylerken bazı temel hususlarda ayrışmalar yaşandığını da iddia etmektedir. Örneğin Primakov'un eski Sovyetler Birliği'ni canlandırmayı, Çin ve Hindistan ile iş birlikleri yaparak ABD'yi dengelemeyi hedeflediği, Putin'in ise çevre ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmeyi ve ABD ile partner olarak terörle mücadeleyi vurguladığı önermesinde bulunmaktadır. Pragmatik iş birliği temelinde izlenen bu strateji dolayısıyla bu dönemin hem Batıcı hem de devletçi düşünüş tarzını birlikte barındırdığına da değinilmektedir. Peter Duncan yazdığı kitap bölümünde hem Tsygankov hem de Malcolm ve diğerleri gibi üç düşünce okulundan bahseder: Batıcı, Avrasyacı ve pragmatist.⁷ Duncan, Putin'in başkanlık yıllarını Batı ile iş birliği fırsatı geldiğinde reddetmemesi ve bu konuda gerekli esnekliği göstermesinden ötürü pragmatist olarak ele alır. Valeria Pacer bilhassa Dimitri Medvedev'in başkanlığını ele aldığı kitabında Rus dış politikasına dair farklı düşünce okullarından istimal ederek Putin ve Medvedev'in başkanlık yıllarına uyarlamıştır.⁸ Bu minvalde Duncan'ın perspektifinden iki lider mukayese edildiğinde Putin Avrasyacı ve Medvedev ise Batıcı olarak değeren-

6 Andrei P. Tsygankov, *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, (Rowman&Littlefield, Lanham: 2016).

7 Peter Duncan, "Westernism, Eurasianism, and Pragmatism: The Foreign Policies of the Post-Soviet States, 1991-2001", *The Legacy of the Soviet Union*, ed. Wend Slater ve Andrew Wilson, (Palgrave Macmillan, Basingstoke: 2004), s. 228-253.

8 Valeria Pacer, *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008-2012*, (Routledge, New York: 2015).

dirilirken Malcolm ve arkadaşlarının tasniflendirmesinde⁹ ise Medvedev liberal Batıcı ve Putin ise pragmatist milliyetçi olarak görünmektedir.¹⁰

Bahsedilmesi gereken bir diğer önemli yazar da Christian Thorun'dur.¹¹ Thorun net bir görüş okulu ve bir tasniflendirme yapmasa da Rus dış politikasındaki değişimi benzer bir perspektiften açıklamaktadır. Çalışma genel itibarıyla kolektif fikirlerin Rus dış politika yapımına nasıl etki ettiğini açıklamaktadır. 1992-2007 arasında karar alıcıların dış politika düşüncesinin dört farklı kolektif fikir kümesinden etkilendiği öne sürülmektedir. İlk olarak 1992-1994 arasında Gorbaçov'un yeni düşüncesinden etkilenen "liberal fikirler" in ağır bastığı belirtilmektedir. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte tehlikesiz ve daha iyi huylu bir uluslararası yapının kurulduğu, Rusya'nın Batı ile yalnızca ortak çıkarlara değil aynı zamanda ortak değerlere de sahip olduğu ve kazan kazan anlayışının ön plana çıktığı iddia edilmektedir. 1994-2000 arasında "jeopolitik realizm" in hakim olduğu belirtilmektedir. Moskova yönetimi uluslararası sistemi rekabetçi, devletleri ise nüfuz alanı mücadelesi şeklinde algılamaya başlamıştır. Böylelikle Rus dış politikası Batı'ya karşı kendisini eşit bir partner ve Avrasya'nın büyük gücü olarak kabul ettirme gayreti içerisine girmiştir. 2000-2004 arası dönemde ise "pragmatik jeoekonomik realizm" in baskın olduğu iddia edilmektedir. Bu dış politika düşüncesine göre uluslararası ilişkiler yine rekabet üzerinden şekillenmektedir ancak yalnızca nüfuz mücadelesi üzerinden aynı zamanda piyasa rekabeti olarak okunmaktadır. Rusya bu dönemde ekonomik toparlanmaya önem vermiş, ekonomik tehditler dış politikadaki yerini artırmıştır. Son olarak 2004-2007 arasında "kültürel jeostratejik realizm" in çok daha bilinçli ve kararlı bir dış politikayla birlikte benimsediği tartışılmaktadır. Bu anlayışta da diğerleri gibi rekabetçi bir uluslararası sistem söz konusudur lakin bu defa jeopolitik ve ekonomiyle sınırlı olmadığı aynı zamanda değerler sistemini de kapsadığı ifade edilmektedir. Bu dönemde Rus karar alıcıların Rus kimliğini daha eşsiz algıladığı aynı zamanda hem pragmatizmi hem de sonuçlarından endişe etmedikleri daha bağımsız bir siyaset anlayışını benimsedikleri görülmektedir.

Jeffrey Mankoff'un Rus dış politikasına dair ciddi oranda atf alan kitabı incelendiğinde söz konusu düşünce okulları ve ekol ayrımlarından ziyade büyük güç

9 Buradaki tasnif için Margot Light'in makalesine bkz. Margot Light, "Foreign Policy Thinking", *Internal Factors in Russian Foreign Policy*, ed. Neil Malcolm vd., (Oxford University Press, Oxford: 1996), s. 33-100.

10 Pacer, *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008-012*.

11 Christian Thorun, *Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West*, (Palgrave Macmillan, Londra: 2009).

mücadelesine odaklanıldığı görülmektedir.¹² Mankoff'un ana argümanı ve analizi büyük güç siyaseti ve Rusya'nın büyük güç statüsü etrafında şekillenmektedir. Mankoff, Rusya dış politikasının en temel amacının büyük statüsünü konsolide ve muhafaza etmek olduğunu ortaya koymaktadır. Roger Kanet'in editörlüğünü üstlendiği yirmi birinci yüzyılda Rus dış politikasının incelendiği kitap gerek yazarları gerekse içeriği bağlamında literatürde önemli bir boşluğu doldurmaktadır.¹³ Rus dış politikasının oluşum ve icra sürecindeki etkili faktörler başta olmak üzere dış politika yönelimleri, eski Sovyet ülkeleri ve Batı ile ilişkiler kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu noktada Graeme Herd'ün üçüncü bölümde Rusya'nın modernleşme sürecini ve dış politikaya etkisini ele aldığı makalesi önemli sonuçlara varmaktadır. Rusya'nın kendisini yeniden büyük bir güç olarak konumlandığı süreçte Putin'in muhafazakar bir yaklaşım olan "egemen demokrasi" anlayışını benimsediği ve bunun Rusya elitleri arasında önemli bir karşılığı olduğu argümanı kayda değerdir. Ayrıca Peter Shearman'ın ilk bölümde Rusya ile Batı arasında yeni bir Soğuk Savaş'ın yaşandığı ya da eskisinin devam ettiği argümanına karşı çıkışı, Ingmar Oldber'in güvenlik konsepti üzerinden iç meydan okumalardan ziyade dış tehlike vurgusu ve Rusya'nın uluslararası örgütlere üyeliklerini ön plana çıkarması önem arz etmektedir.

Son olarak Robert Nalbandov ise Putin dönemi Rus dış politikasını ele aldığı kitabında dış politika kararlarını ve benimsenen davranışların nedenlerini değerlendirmektedir.¹⁴ Bu çerçevede bazı yazarlardan ayrılan Nalbandov güç projeksiyonunun ve mefhumunun dış politikayı anlamlandırmada tek başına yeterli olmayacağı, siyasi kültürün de kilit bir rolü haiz olduğunu iddia etmektedir. Yazara göre dış politika yapımı ve uygulanması iç faktörler, ekonomik ve kültürel faktörler olmak üzere birçok dinamiğin aynı anda etkilediği kompleks bir süreçtir. Nalbandov kimlik, sert güç vb. muhtelif faktörlerin oluşturduğu siyasi kültürün belli bir tarihsel süreç içerisinde şekil aldığını ve dış politikayı etkilediğini öne sürmektedir.

12 Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, (Rowman&Littlefield, Lanham: 2009).

13 Roger E. Kanet (ed.), *Russian Foreign Policy in the 21st Century*, (Palgrave Macmillan, Londra: 2010).

14 Robert Nalbandov, *Not by Bread Alone: Russian Foreign Policy Under Putin*, (University of Nebraska Press, Lincoln: 2016).

RUS DIŞ POLİTİKA EĞİLİMİNİ BELİRLEYEN KONSEPT BELGELERİNİN İNCELENMESİ

Sırasıyla 1993, 2000, 2008, 2013, 2016 yıllarında yayımlanan dış politika konsept belgelerinin neden bu yıllarda oluşturulduğu konusunda iki husus ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki ÷lkede gerçekleŐen devlet başkanlığı seçimleri ve değişen yönetimlerdir. 1993'te ÷lkenin dış politika konsepti dönemin Devlet Başkanı Boris Yeltsin tarafından belirlenirken 2000'de Vladimir Putin, 2008'de Dmitri Medvedev ve 2013-2016 döneminde yeniden Vladimir Putin Rusya'nın dış politika eğilimine yön vermiştir. İkinci faktör ise küresel siyasette yaşanan önemli gelişmeler ve Rusya'nın sisteme kendini entegre etme gayesidir.

Söz konusu konsept belgelerinin mahiyeti bu alt başlıkta incelenenden daha kapsamlıdır. Bu raporun amacı ve kapsamı gereği söz konusu konsept belgeleri on bir alt başlık altında toplanarak özetlenmektedir. Söz konusu başlıklar seçilirken ÷lkenin dış politika yönelimini anlamlandırmada öne çıkan noktalar göz önünde bulundurulmakta ve bu çerçevede konsept belgelerinde bu rapor için önem arz eden noktalara değinilmektedir. Dış politika yönelimini anlamlandırma noktasında raporun kapsamı gereği dış politikadaki temel sorunlar ve çözümleri, temel tehdit algısı, bölgesel dış politika öncelikleri, tasvir edilen küresel sistem ve Rusya'nın bu sistemdeki yerine odaklanılmakta ve bu minvalde tablolar alt başlıklara ayrılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra belgelerin amacına ve ortaya çıkış sürecine de ayrı başlıklar açılarak Rusya'nın dış politika yapım sürecinde etkili faktörler ve süreçler ortaya konulmaktadır.

KONSEPTLERİN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN SÜREÇLER VE OLAYLAR

Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği’nin dağılması ile uluslararası sistem artık çift kutuplu dünya düzeninden ABD hakimiyetindeki tek kutuplu dünya düzenine geçiş yapmıştır. Sovyetler Birliği’nin ABD karşısında aldığı yenilgi ve küresel sistemde kaybettiği prestij ülkenin hem iç hem de dış politika yapım sürecinde en çok öne çıkan etkenler olmuştur. Sovyetler’in dağılmasını müteakip girilen geçiş dönemi, demokratikleşme süreci ve eski sistem ile çatışan yeni ideolojik düşünce dış politikada “yeni siyasi düşünce” kavramını ortaya çıkartmıştır. Bu kavram 1993’te dış politika konsepti oluşturulurken öne çıkarken yedi yıl sonra gelinen noktada Batı ile ilişkilerin Rusya’nın kurulduğu ilk yıllarda hesap edildiği gibi olmadığı anlaşılmıştır. İlk göze çarpan fark Rusya’nın Batı ile ilişkilerinde yaşanan dönüşümdür. Devam eden süreçte yenilenen dış politika konsepti temelde devlet başkanlığında yaşanan değişime bağlansa da arkasında küresel sistemde artan jeopolitik rekabet ve Rusya’nın uluslararası arenadaki konumunun güçlendirilmesi vardır. Bu minvalde önemli nokta küresel etki merkezi olarak tasvir ve kabul edilen statünün korunması ve tahkim edilmesi gayesi değişimin arkasında yatan neden olarak görünmektedir.

2012’te gerçekleştirilen cumhurbaşkanı seçiminde yeniden devlet başkanı seçilen Vladimir Putin küresel ve bölgesel eksenlerde yaşanan birçok gelişmeyi göz önünde bulundurarak yeni bir dış politika doktrini benimsemiştir. Bu şekilde Ortadoğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölge ülkelerinin özellikle Arap Baharı sonrasında girdiği türbülans, söz konusu türbülansa büyük güçlerin nüfuz alanlarını genişletme amacıyla dahil olması ve Rusya’nın küresel etki merkezi konumu gereği bahse konu nüfuz yarışında geri kalmak istememesi Kremlin yönetiminin yeni bir dış politika konsepti belirlemesini beraberinde getirmiştir. 2014’te Kırım’ın yasa dışı olarak ilhak edilmesi ve bunun sonucunda Batı ülkelerinin uygulamaya koyduğu yaptırımlar Rusya’nın ilk kez yönetim değişikliği yaşanmadan konsept değişikliğini beraberinde getirmiştir.

TABLO 1. SÜREÇLER VE OLAYLAR

Konsept Belgesi	
1993	Sovyetler Birliği'nin 1991'deki çöküşü, Rusya'nın demokratik sisteme ¹⁵ geçişini etkiledi. İki ideolojik sistemin çatışması dış politikada "yeni siyasi düşünce" ¹⁶ kavramını ortaya çıkardı.
2000	1993 konseptinin önerdiği, Rusya'nın dünya (öncelikle Batı) ile yeni ilişkilerinin oluşumu ile ilgili politikalar gerçekleşmedi. 2000'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin dış politika konseptini yenileme kararı aldı.
2008	Rusya'nın uluslararası arenadaki konumu 2000-2008 döneminde güçlendi. Bu durum bilhassa bölgesel jeopolitik rekabeti artırdı. ¹⁷ Yeni seçilen Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev önceki konseptlerin hükümlerini de kapsayan ve geliştiren 2008 konseptini onayladı.
2013	2012'de cumhurbaşkanlığı görevini tekrar üstlenen Vladimir Putin küresel ekonomik ve finansal krizin sonuçlarını dikkate alan yeni bir konsept belirledi. Dünyadaki güç dengesinin değişmesi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da süregelen istikrarsız ve muğlak durum bu konseptin ortaya çıkmasında etkili oldu.
2016	Kırım'ın 2014'te yasa dışı olarak ilhak edilmesi ile Rusya'nın Batı ile ilişkilerinin bozulması dış politikasında değişime neden oldu. Ukrayna ve Batı ile yaşanan ciddi sorunlar ve yaptırımlar 2016'da yeni bir konseptin benimsenmesinin önemli nedenleri arasındadır.

DIŞ POLİTİKA KONSEPTLERİNİN TEMEL AMAÇLARI

Her dış politika konsepti belirlendiği yıl ve belirleyen yönetim tarafından farklı amaçlar doğrultusunda oluşturulmuştur. İlk konsept oluşturulurken Rusya'nın neredeyse yeniden yapılandırılması amacı dikkat çekmektedir. Zira 1993 konsepti ülkenin komünist yapıdan demokratik yapıya geçişini, sınır çatışmalarına çözüm getirilmesini, "yakın çevre" addettiği eski Sovyet ülkelerini,¹⁸ bu ülkelerde yaşayan etnik Rusların haklarının korunmasını ve Rusya'nın toprak bütünlüğünün sağlanarak ekonomik kalkınmanın sağlan-

15 Boris Yeltsin ve dönemin liderleri, Sovyetler dağılırken yeni kurulacak Rusya Federasyonu'nun demokratik bir sistem ile yönetileceğini dünyaya ilan etmiştir. "Tüm vatandaşlarımı, ulusal birlik adına, Rusya'yı yeniden canlandırmayı ve yenilemeyi amaçlayan yaratıcı çalışmalara başlamaya çağırıyorum. Rusya'da her zaman olduğu gibi, demokrasi darbeye karşı zafer kazanmıştır. Yaşasın!" Bkz: "Выступление Президента Рсфср Б.Н.Ельцина, Председателя Совета Министров Рсфср И.С.Силаева, И.О. Председателя Верховного Совета Рсфср Р.И.Хасбулатова На Митинге У Дома Советов Рсфср, Посвященном Победе Российской Демократии Над Реакцией, 1991-22 Августа", Президентский Центр Б.Н. Ельцина, <https://yeltsin.ru/archive/audio/8973>, (Erişimi tarihi: 1 Eylül 2020).

16 Mihail Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle (1985) Sovyetler Birliği'nin dış politikasının doktriner, politik ve felsefi temelleri değişmeye başlamıştır. Dış politikada bu dönem yeni politik düşünce *Нового Политического Мышления* olarak adlandırılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. М. Ф. Польшов, "М. С. Горбачев И Новое Политическое Мышление: Истоки, Основные Идеи, Результаты", *Новейшая История России*, Cilt: 2, (2012), s. 136.

17 Buradaki vurgu Güney Osetya ve Kafkaslar üzerinde yaşanan yani bölgesel rekabet üzerinedir.

18 Genel itibarıyla post-Sovyet coğrafya. Baltık ve BDT ülkeleridir (Ukrayna ve Gürcistan dahil). Bkz. 5. bölümdeki "Dış Politikada Öncelik Arz Eden Bölgeler ve Kurumlar" tablosu, s. 21.

masını hedeflemektedir. Ülkenin yeni kurulduğu yalnızca benimsenen temel amaçlardan anlaşılabilir.

Vladimir Putin dönemine gelindiğinde ise hedeflerin ulusal boyuttan küresel ölçüğe taşındığı, güvenlik endişeleri devam etse de küresel sistemde belirleyici ülke konumuna ulaşılacak istendiği, sahip olunan nüfuzun ve yumuşak gücün artırılmak istendiği görülmektedir. Dmitri Medvedev’in dış politika amaçlarına liberal yaklaşım kattığı; piyasa ekonomisi, modernleşme, iyi ikili ilişkiler ve demokrasi kavramlarını öne çıkardığı görülmektedir. 2013’te belirlenen ve 2016’da değiştirilen dış politika konseptlerinin amaçlarına bakıldığında amaçların küresel boyutta belirlendiği, sistem içerisindeki role özel vurgu olduğu ve uluslararası politik ekonomi konularının öncelik kazandığı görülmektedir. Sovyetler Birliği’nin dağıldığı ve Rusya Federasyonu’nun kurulduğu ilk yıllarda benimsenen dış politika konsepti ile 2016’da son benimsenen konsept karşılaştırıldığında ülkenin dış politika yapım sürecinde ne ölçüde değişiklik yaşandığı, güvenlik ve yapısal sorunlar odaklı politikalar küresel sistem ve finans odaklı siyasete geçildiği anlaşılmaktadır.

TABLO 2. KONSEPTLERİN TEMEL AMAÇLARI

Konsept Belgesi	
1993	Rusya’nın demokratik, özgür bir devlet olarak yeniden canlanması, sınır çatışmalarının çözümü, “yakın çevre”de (özellikle etnik Ruslar ve Rusça konuşan nüfus) insan haklarına sıkı sıkıya uyulmasını sağlamak, Rusya Federasyonu’nun birliğini ve toprak bütünlüğünü korumak ve etkili bir piyasa ekonomisi oluşturmak
2000	Ülkenin güvenliğini sınır boyunca temin etmek; dünyada Rusya Federasyonu hakkında olumlu bir algı oluşturmak; yabancı ülkelerde Rusya halklarının, Rus dilinin ve kültürünün yaygınlaştırılması; komşu ülkelerle örtüşen çıkarlar çerçevesinde istikrarlı, adil ve demokratik bir dünya düzeni oluşturmak
2008	Rusya’nın modernleşmesi için elverişli dış koşullar oluşturmak, komşu devletlerle iyi komşuluk ilişkileri kurmak, sosyal politikalar odaklı piyasa ekonomisini benimsemek, Rusya Federasyonu’nu bağımsız bir dış politikaya sahip demokratik bir ülke konumuna getirmek
2013	İstikrarlı ve sürdürülebilir bir küresel sistemin oluşturulması, uluslararası sistemin her alanında güçlenmesi, medeniyetler arasında yapıcı diyalog ve ortaklığın geliştirilmesinin teşviki, Rusya’nın küresel piyasa ekonomisi sistemindeki ticari ve ekonomik konumunun güçlendirilmesi, Rusya ekonomisinin sürdürülebilir ve dinamik büyümesi için elverişli dış koşulların oluşturulması
2016	Modern dünyanın etkili merkezlerinden biri olarak Rusya Federasyonu’nun konumunu güçlendirmek, uluslararası barışa katkı sunmak, evrensel güvenlik ve istikrarı sağlamak, sürdürülebilir büyüme için elverişli dış koşullar oluşturmak ve Rusya ekonomisinin rekabet gücünü artırmak için daha fazla teşvik sağlamak

TEMEL TEHDİTLER

Rusya'nın benimsediği dış politika konseptlerinde gerek doğrudan ulusal güvenliğine gerekse uluslararası sisteme tehdit olarak gördüğü ve yakından takip edilmesi gereken konulara yer verilmiştir. Bu bağlamda Tablo 3'te yayımlanan dış politika konseptlerinde geçtiği şekliyle Rusya'nın tehdit algısı ortaya konulmaktadır. Yıllar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde yirmi üç yıllık süreçte ilk yedi yıl haricinde aslında tehdit kavramının ve güvenlik algısının büyük ölçüde aynı kaldığı görülmektedir. İlk yıllarda üçüncü dünya ülkeleri ve bu ülkelerde yaşanan iç çatışmalar tehdidin kaynağı olarak görülürken bu algının 2000'lerden sonra yerini ABD ve NATO'ya bıraktığı görülmektedir. Belgelerden yola çıkarak ABD'nin çevreleme politikası, NATO'nun artan jeopolitik etkisi ve genişlemeci politikasının Rusya'nın 2000 sonrası değişmeyen tehdit algıları olduğu anlaşılmaktadır. 2016'da ise Rusya'nın Suriye iç savaşına doğrudan müdahil olmasını müteakip DEAŞ ve benzeri terör örgütleri tehdit olarak addedilmeye başlanmıştır.

TABLO 3. TEMEL TEHDİTLER	
Konsept Belgesi	
1993	Üçüncü dünya ülkeleri küresel ve bölgesel tehditlerin (silahlı, sosyal ve etnik çatışmalar) ana kaynağıdır.
2000	ABD'nin egemenliği altında oluşan tek kutuplu küresel sistem, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) zayıflayan rolü ve NATO'nun genişlemeci politikası
2008	"Çevreleme politikası"; tüzük ve BMGK atlayarak silah kullanımı
2013	BMGK çerçevesinin dışında tek taraflı yaptırım baskısı, sert güç ve silah kullanarak krizlerin düzenlenmeye çalışılması
2016	Artan terör tehdidi (DEAŞ ve benzeri terör örgütlerinin ortaya çıkışı), NATO ve AB'nin jeopolitik genişlemesi

DIŞ POLİTİKADAKİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Yıllar içerisinde dış politikada belirlenen sorunlar ve çözüm yolları aslında Rusya'nın dış politika amaçları, tehdit algısı, küresel sistem ve Rusya'nın sistem içerisindeki yeriyle doğrudan ilişkilidir. 1993 konsept belgesinde Sovyetler'in parçalanması sonrası kaybedilen uluslararası otoritenin geri kazanılması konusu sorunsallaŐtırılmış ve çözüm olarak da iyi komşuluk ilişkilerinin benimsenerek diplomasinin ön plana çıkartılması öngörülmüŐtür. Devam eden dokümanda ise küresel düzeyde çıkarların korunabilmesi için gerekli olan kaynakların yetersizliği temel sorun olarak belirlenmiş ancak bu yönde net bir çözüm yolu sağlanmamıştır. 2008'de içtimai ve ekonomi odaklı iç sorunlar öne çıkarken bu noktada ham madde ve kaynak yönetimi konula-

rı öncelik arz etmiştir. Ayrıca dünya düzeninde tek kutuplu sistemden kaynaklanan stratejik istikrar sorunları olduğu belirtilmiş ve uluslararası hukukun üstünlüğünü yok sayan tek taraflı kararlara karşı önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Söz konusu yapı ve istikrar sorunu 2007 Münih Güvenlik Konferansı'nda Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından bizzat dile getirilmiştir. Bu çerçevede çözüm Birleşmiş Milletler'de (BM) görülmüştür. 2013'te yayımlanan belgede ise temel sorun nükleer silahlar ve uluslararası sisteme karşı oluşturdukları tehdit olarak görülmüştür. Söz konusu sorunun üstesinden gelebilmek için önerilen çözüm ise nükleer silahlara sahip devletlerle ikili anlaşmalar yapılması, nükleer silahların azaltılması ve kontrolü noktasında daha kapsamlı ve güncel bir kurumsal yapı oluşturulmasıdır. Lakin bu anlaşmalar yapılırken kamuoyunun da etraflıca bilgilendirilmesi ve Rusya'nın pozisyonunun da açık bir şekilde gösterilmesi önemli hususlar arasındadır. 2016'ya gelindiğinde ise bilhassa Ukrayna ve Suriye başta olmak üzere muhtelif konularında Batı ülkeleriyle yaşanan anlaşmazlığın uluslararası istikrarı olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Söz konusu durum dış politikada öne çıkan sorun olarak addedilmektedir. Bu noktada reel politikten uzak, diğer devletlerin maddi kapasitelerine ve güçlerine bakılmaksızın güvenliğin tesis edilebilmesi için uluslararası bağlayıcı bir metin oluşturulması çözüm olarak görülmektedir.

TABLO 4. SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Konsept Belgesi	
1993	Rusya'nın uluslararası otoritesini geri kazanabilmesi için tüm ülkelerle iyi ve karşılıklılık esasına dayalı ilişkiler geliştirmesi gerekmektedir. Yaşanan tüm sorunların ve anlaşmazlıkların çözümünde diplomasi en önemli role sahip olacaktır. Tüm ülkelerle iyi ve karşılıklı olarak yararlı ilişkiler kurmak, anlaşmazlıkların yalnızca siyasi yollarla çözümünü aramak gerekir.
2000	Rusya'nın dış politikasında kaynak desteğine ihtiyacı vardır. Bu durum ülkenin çıkarlarını küresel düzeyde savunmayı zorlaştırmaktadır (Uluslararası kamuoyundan destek beklenmekte ancak Batı'nın politikaları Rusya'nın çıkarları ile çelişmektedir. Örneğin Avrupa Birliği [AB] ve NATO genişleme süreçleri)
2008	Sosyal ve ekonomi odaklı iç sorunların çözülmesi, ham madde ve kaynak yönetimi öncelik arz etmektedir. Dünyada tek kutuplu sistemden kaynaklanan stratejik istikrar sorunları vardır. Bu sorunlar yalnızca Rusya-ABD ilişkilerinden kaynaklanmamaktadır. Uluslararası hukukun üstünlüğünü yok sayan tek taraflı kararlara topluca karşı koymak gerekmekte ve çözüm BM'de aranmalıdır.
2013	Nükleer silahlanma uluslararası düzen karşısında büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Stratejik istikrarın sağlanabilmesi için Rusya'nın nükleer silahlara sahip devletlerle ikili ve çok taraflı iş birliği geliştirmesi gerekmektedir. Rusya'nın konumu hakkında dünya kamuoyunun geniş çevrelerine tam ve doğru bilgi vermek gerekmektedir.
2016	Rusya ile Batı ülkeleri arasındaki ilişkilerde yaşanan kriz küresel istikrarı zayıflatmaktadır. Bu sorunu çözmek için Rusya, diğer ülkelerin askeri-politik konumlarına bakılmaksızın güvenliğin sağlanması noktasında bağlayıcı bir siyasi beyan oluşturulmasını desteklemektedir.

BÖLGESEL DIŞ POLİTİKA ÖNCELİKLERİ

Dış politika konsept belgeleri bölgesel öncelikleri de ortaya koymaktadır. Söz konusu öncelikler yıllar nezdinde karşılaştırıldığında ortaya çıkan ilk sonuç BDT'nin her zaman Rusya için öncelik arz ettiğidir. Literatürde ve resmi belgelerde “yakın çevre” olarak da addedilen bölge ülkelerinden oluşan BDT, Rusya'nın kimlik siyasetinin ve imparatorluk kültürünün de bir parçasıdır. Rusya'nın bu yakın çevre ülkeleriyle ilişkilerinde belirleyici parametreler söz konusu kültür ve tarihi bilinçaltıdır. İkinci dikkat çeken konu ise 2000'lerden sonra doğu ve güneydoğu bölge ülkelerinin ve bu ülkelerden oluşan örgütlerin öncelikli konuma gelmesidir. Bu durum aslında Rusya'nın dış politikada Doğu ülkelerine yaptığı açılımı diğer bir tabir ile Doğu'ya yönelimini göstermektedir. Son olarak da Rusya'nın Suriye iç savaşına dahilinin ardından Suriye'nin dış politika önceliğı haline geldiğı görülmektedir.

TABLO 5. DIŞ POLİTİKADA ÖNCELİK ARZ EDEN BÖLGELER VE KURUMLAR

Konsept Belgesi	
1993	“Yakın çevre” (Baltık ve BDT), ABD, Batı ve Doğu Avrupa, Çin, Japonya
2000	BDT, Rusya-Belarus Birlik Devleti, ¹⁹ AB, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliğı (ASEAN), Şangay Beşlisi, Çin ve Hindistan
2008	BDT, Rusya-Belarus Birliğı Devleti, Avrasya Ekonomik Birliğı, Şanghay İşbirliğı Örgütü, ASEAN, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti (BRICS), RIC, AB
2013	BDT (Ukrayna öncelikli), Rusya-Belarus Birlik Devleti, Avrasya Ekonomik Birliğı, Şanghay İşbirliğı Örgütü, ASEAN, BRICS, RIC, AB
2016	BDT, Rusya-Belarus Birlik Devleti, Suriye, Avrasya Ekonomik Birliğı, Şanghay İşbirliğı Örgütü, ASEAN, BRICS, RIC, AB

19 Belarus ve Rusya Topluluğı 2 Nisan 1996'da kuruldu. Birliğın temeli 2 Nisan 1997'de “Belarus ve Rusya arasındaki birlik antlaşması”nın imzalanmasıyla güçlendirildi ve bu sırada adı Belarus ve Rusya Birliğı olarak değıştirildi. Rusya ve Belarus Birlik devletinin kurulmasına ilişkin antlaşma 8 Aralık 1999'da imzalandı. Amaç ortak bir devlet başkanı, yasama organı, bayrak, arma, marş, anayasa, ordu, vatandaşlık ve para birimi ile Sovyetler Birliğı gibi bir federasyon elde etmektir. Birlik 22 Aralık 1999'da Rus Devlet Duması ve 26 Ocak 2000'de Belarus Ulusal Meclisi tarafından onaylandı. Bkz. Dmitry Shlapentokh, “How Belarus Maneuvers between Russia and the West”, The Institute of Modern Russia, 30 Nisan 2020, <https://imrussia.org/en/analysis/3104-how-belarus-maneuvers-between-russia-and-the-west>, (Erişimi tarihi: 1 Kasım 2020).

BDT ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLER

BDT üye ülkeleri Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya ve Tacikistan'dır. Gürcistan ve Ukrayna da bir zaman topluluğun birer üyesi iken ancak Rusya'nın 2008'de Gürcistan ile savaşı ve 2014'te de Kırım'ı yasa dışı olarak ilhak etmesiyle her iki ülke de topluluktan çıkmıştır. Tüm mevcut üye ülkeler eskiden Sovyetler Birliği'nin birer parçasıydı ve günümüzde "Sovyet sonrası coğrafya" olarak veya "Rusya'nın arka bahçesi" olarak da tasvir edilmektedir. Ayrıca bahse konu ülkeler önemli oranlarda Rus etnik nüfusa da ev sahipliği yapmaktadır. Dağılımı sonrasında bu ülkeler Rusya'nın hem siyasi hem de ekonomik ajandasında öncelikli hale gelmiştir. Bölgede yaşayan Rus etnik nüfus ve Rusça konuşan Kremlin yönetimine muzahir halk bölgede yürütülen dış politikada oldukça etkin olarak kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir.

1993'te benimsenen dış politika konsepti BDT ülkeleriyle sahip olunan ilişkinin derinleştirilmesini ve başka ülkelerin bu bölge üzerinde nüfuz elde etmemesini öngörmektedir. 2000'lerde ise Belarus'a ayrı bir parantez açılmaktadır. 26 Ocak 2000'de Rusya-Belarus Birliği'nin sağlanması ve iki ülkenin en üst düzeyde entegrasyonunun gerçekleşmesi BDT ülkelerine yönelik politika içerisinde ön plana çıkmaktadır. Dmitri Medvedev döneminde ise Belarus'a olan vurgunun devam ettiği ve ortak ekonomik alan oluşturma planının gündeme geldiği görülmektedir.

2013'te ise Avrasya Ekonomik Birliği'nin kurulması ve BDT üyesi ülkelerle yürütülen ilişkilerin daha kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi bölgeye yönelik politikaların temelini oluşturmaktadır. Nitekim 2014'te Avrasya Ekonomik Birliği'ni kuran antlaşma Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya liderleri tarafından imzalanmıştır. Ayrıca öne çıkan bir diğer nokta ise BDT ülkeleriyle güvenlik odaklı ilişkilerin geliştirilmesi, Kafkasya ve Orta Asya'da vuku bulan bölgesel sorunlara ortak çözümler bulunmasıdır. 2016'da yayımlanan son dış politika konseptine bakıldığında ise 2013'te BDT ülkeleriyle hedeflenen ileri entegrasyona ek olarak ihdas edilen Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nden (KGAÖ) ve öneminden bahsedildiği görülmektedir. Bu durum BDT ülkeleriyle güvenlik konusunda entegrasyonun daha da önem kazandığının bir işareti olarak okunmalıdır.

TABLO 6. BDT ÜLKELERİ

Konsept Belgesi	
1993	BDT ülkeleriyle ilişkiler en üst düzeye çıkarılmalı ve karşılıklılık esası ön plana koyularak her alanda iş birliği derinleştirilmelidir. Rusya BDT ülkelerinde üçüncül aktörlerin askeri ve politik varlığını artırma girişimlerine aktif olarak karşı çıkacaktır.
2000	Tüm BDT üyesi ülkelerle iyi komşuluk ilişkilerinin ve stratejik ortaklığın geliştirilmesine vurgu yapılmıştır. Bu aşamada birincil görev Belarus-Rusya Birliği'ni iki egemen devletin en yüksek entegrasyon biçimi olarak güçlendirmektir.
2008	Rusya, BDT üye devletlerinin her biri ile eşitlik, karşılıklı yarar, saygı ve birbirlerinin çıkarlarının dikkate alınması temelinde dostane ilişkiler kurmaktadır. Belarus ile ortak bir ekonomik alanın oluşturulması, Gümrük Birliği ve ortak ekonomik alanın oluşturulması konusunda Belarus ve Kazakistan ile Avrasya Ekonomik Topluluğu (EurAsEC) çerçevesinde aktif olarak çalışılmalı ve diğer EurAsEC üye devletlerinin de bu çalışmaya katılımı teşvik edilmelidir.
2013	İngiliz Milletler Topluluğu gibi bir birlik modelinin benimsenmesi ve diğer BDT ülkeleriyle açık bir birleşme modeli olarak Avrasya Ekonomik Birliği'nin oluşumu planlanmaktadır. Karşılıklı güvenliğin sağlanmasında BDT üye devletleriyle iş birliğinin artırılması önem arz etmektedir. (Afganistan topraklarından kaynaklanan tehditleri etkisiz hale getirmek, Orta Asya ve Transkafkasya'daki durumun istikrarsızlaşmasını önlemek.)
2016	Rusya'nın katılımı ile BDT bünyesinde faaliyet gösteren entegrasyon yapılarının daha da güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Avrasya Ekonomik Birliği kapsamında sağlanan entegrasyonun daha da ilerlemesi ve genişlemesi gerekmektedir. İhdas edilen KGAÖ, Sovyet sonrası coğrafyada modern güvenlik sisteminin en önemli unsurlarından biri olarak görülmektedir.

ABD İLE İLİŞKİLER

Rusya Federasyonu (belgelerden görüleceği üzere) kurulduğu ilk yıllardan itibaren ABD ile ilişkilerine öncelik atfetmektedir. İlişkilerin stratejik düzeye çıkması –özellikle de ekonomik veçhede atılacak adımlar– iç politika ve refah açısından önem arz etmektedir. ABD ile iyi ilişkilere sahip olunması reformların yapılabilmesi ve yatırım çekilebilmesi açısından kolaylaştırıcı bir faktör olarak görülmektedir. 2000'de oluşturulan dış politika konseptinde ise ABD ile ilişkiler ekonomi perspektifinden güvenlik perspektifine geçerken silahsızlanma ve silahların kontrolü politikanın temelini teşkil etmiştir.

Bu noktadan yola çıkarak Putin ile birlikte Yeltsin dönemlerinde benimsenen liberal yaklaşımların yerini daha realist dış politikaya bıraktığı görülmektedir.²⁰ 2008'de ise her şeyden önce dikkat geçen nokta Rusya'nın kendisini ABD'ye denk

20 Daha fazlası için Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2007 Münih konuşmasına bkz. "Putin'in 2007 Münih Konuşması", YouTube, 5 Mart 2018, www.youtube.com/watch?v=WAavE0GQWG4, (Erişimi tarihi: 15 Kasım 2020).

görmesi ve ikili ilişkilerinin sistemseller sonuçlar doğuracağını düşünmesidir. Bunun yanı sıra bir önceki dönem benimsenen silahların kontrolü ve silahsızlanma prensipleri doğrultusunda izlenen güvenlik odaklı dış politika devam etmektedir. Bu yönde farklı veçhelerde yeni anlaşmaların imzalanması desteklenmektedir.

Aradan geçen beş yılda yeni belirlenen konsept içerisinde ABD ile ilişkiler aynı bakış açısıyla ele alınmıştır. 2014'te Rusya'nın Kırım'ı yasa dışı olarak ilhak etmesi ve beraberinde yaşanan süreç ilişkilerde kırılmaya sebebiyet verirken 2016 dış politika doktrinine de yansımıştır. Rusya, Kırım meselesini kendi iç sorunu olarak görmekte ve bundan dolayı uygulanan yaptırımlara karşı çıkmaktadır. Belgede açıkça belirtilen devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmama ve baskı oluşturma girişimlerini kabul etmeme maddeleri doğrudan Rusya'nın Kırım'ı yasa dışı olarak ilhak etmesi sonucu oluşan konjonktüre ve ABD'nin benimsediği bölge politikasına verdiği cevaptır. Ayrıca düşmanca eylemlere sert güçle karşılık verme hakkını saklı tuttuğunu özellikle dış politika konseptinin ABD'ye yönelik bölümünde belirtiyor olması da ikili ilişkilerde yaşanan kırılmayı açıkça ortaya koymaktadır.

TABLO 7. ABD

Konsept Belgesi	
1993	ABD ile ilişkiler Rusya'nın dış politikasında önceliklerden biri olmaya devam edecektir. Rusya stratejik ortaklık ölçeğinde gelecekte de ilişkilerin sürdürülebilir olması için çaba gösterecektir. ABD ile tam teşekküllü ilişkilerin geliştirilmesi Rusya'daki iç ekonomik reformlar için elverişli bir dış ortamın oluşturulmasını kolaylaştırabilir.
2000	Rusya, ABD ile son zamanlarda yaşanan önemli zorlukların üstesinden gelmeye ve neredeyse on yıldır sürdürülen iş birliğini korumayı planlamaktadır. İki ülke arasındaki sağlanan iyi ikili ilişki silahsızlanma, silahların kontrolü, kitle imha silahlarının yayılmasının ve bölgesel çatışmaların ihdas etmesinin önlenmesi gibi konularda önemli bir role sahiptir.
2008	Rusya, ABD ile ilişkilerin uluslararası sistemi etkileyeceği ve bu yönde politikalar izlenmesinin küresel istikrara da katkı yapacağını benimsemiştir. Rusya yalnızca karşılıklı iş birliği potansiyelini değil aynı zamanda küresel istikrarın durumunu ve bir bütün olarak uluslararası sistemi de dikkate almaktadır. Rusya silahsızlanma ve silahların kontrolü, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve barışçıl nükleer enerjinin güvenli bir şekilde geliştirilmesi konusunda ABD ile yeni anlaşmalara varmayı desteklemektedir.
2013	Rusya, ABD ile ilişkilerini sadece karşılıklı çıkar odaklı iş birliği bağlamında değil aynı zamanda her iki devletin de küresel istikrar ve uluslararası güvenliğin sağlanması bağlamında ele almaktadır. Silahların kontrolü ve nükleer silahsızlanma alanlarında ABD ile yapıcı iş birliğini her zaman desteklemektedir.
2016	Rusya karşılıklı iş birliği ile ilgilenmektedir. Her iki devletin de küresel istikrar ve uluslararası güvenlik bağlamında sahip olduğu özel sorumluluklar dikkate alınmalıdır. Bunların yanı sıra ABD ile diyalogun geliştirilmesi ancak eşitlik, karşılıklı çıkarlara saygı ve birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeme temelinde mümkündür. Rusya baskı oluşturma girişimlerini kabul etmemekte ve düşmanca eylemlere sert güçle karşılık verme hakkını saklı tutmaktadır.

AVRUPA DEVLETLERİ İLE İLİŞKİLER

İlk olarak Avrupa ũlkelerine yönelik benimsenen politikanın yıllara göre de farklılık gösterdiği belirtilmelidir. 1993'te AB ve Avrupa Konseyi ile ilişkiler Doğu Avrupa'nın tampon bir bölge olması ve bölgede sahip olunan nũfuzun kaybedilmemesi ũzerine temellendirilmiŐtir. 2000'de Pan-Avrupa Gũvenlik ve İŐbirliĐi mekanizması dile getirilmiŐ, Avrupa Gũvenlik ve İŐbirliĐi TeŐkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi ile ilişkiler yeniden ele alınmıştır. Ek olarak AB, Rusya'nın önemli siyasi ve ekonomik partnerlerinden biri olarak grũlmektedir. 2008'de ise AB ve Avrupa Konseyi ũzerinden okunan Avrupa ilişkilerine farklı bir bakış kazandırılmıŐ, Kuzey Avrupa ve Baltık devletlerine vurgu yapılmıştır. 2013'te ise "Modernizasyon için Ortaklık" girişimi kazan kazan temelli enerji alanında iş birliği, ortak ekonomik ve insani alan oluşturulması ve Avrupa Konseyi'ne evrensel bir rol kazandırılması gũndeme getirilmiştir. 2016'da ise karşılıklı vizelerin kaldırılması ve çıkarların gözetilmesinin ötesinde ön plana çıkan konu ise Kremlin yönetiminin NATO ũyesi olmayan Avrupa ũlkelerine yaptığı vurgudur. Rusya'nın "askeri ittifaklara ũye olmayan Avrupa devletlerine sayĐı duyduğu" ibaresi ve bu devletlerin Avrupada istikrar ve gũvenliĐe katkı sunduğunun altını çizmesi filhakika bu vurguyu ortaya koymaktadır.

TABLO 8. AVRUPA ũLKELERİ

Konsept Belgesi	
1993	çeşitli uluslararası organizasyonlar ve forumlar çerçevesinde Avrupa ũlkeleriyle iş birliği yapılmalıdır. AB ile temas kurmak, Rusya'nın Avrupa Konseyi'ne tam katılımını sağlamak bu sũrete önem arz etmektedir. Stratejik amaç Doğu Avrupa'nın Rusya'yı Batı'dan izole eden bir tampon bölge haline gelmesini önlemek ve Batılı gũlerin Rusya'yı Doğu Avrupa bölgesinden çıkmaya çalıŐmasının nũne geçmektedir.
2000	Asıl amaç istikrarlı ve demokratik Pan-Avrupa Gũvenlik ve İŐbirliĐi sistemi kurmaktır. Rusya, AGİT'in çok iŐlevli doğasının daha dengeli bir ũekilde geliŐtirilmesiyle ilgilenmektedir. Rusya, Avrupa Konseyi'nin faaliyetlerine katılmaya devam etmeyi planlamaktadır. AB, Rusya'nın en önemli siyasi ve ekonomik ortaklarından biridir.
2008	Rusya gerçek AB'yi sağlamak ve Avrupa Konseyi'ndeki rolũnũ gũlendirmek istemektedir. Rusya, Kuzey Avrupa ũlkeleriyle iş birliği geliŐtirmektedir. Rusya karşılıklı çıkarların dikkate alınması temelinde Letonya, Litvanya ve Estonya ile iş birliği yapmaya kararlıdır.
2013	AB ile iş birliği derinleŐtirilerek Atlantik'ten Pasifik'e tek bir ekonomik ve insani alan oluşturulması planlanmaktadır. "Modernizasyon için Ortaklık" giriŐiminin uygulanması, kazan kazan enerji iş birliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Avrupa Konseyi'nin bağımsız bir evrensel Avrupa rgũtũ olarak gũlendirmesi tasarlanmaktadır.
2016	AB ile karşılıklı yarar sağlayan bir diyalun sũrdũrũlmesi gerekmektedir. AB ile vizesiz rejime geçilmesi arzulanmaktadır. Rusya askeri ittifakların bir parçası olmayan Avrupa ũlkelerinin seçimine sayĐı duymakta ve bu devletlerin Avrupa'da istikrar ve gũvenliĐin sağlanmasına gerçek bir katkı sağladığına inanmaktadır.

ASYA, AFRIKA VE LATİN AMERİKA ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLER

Rusya'nın Putin ve Yeltsin dönemlerindeki dış politikasında Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine yönelik benimsenen politikalar büyük önem arz ederken aynı zamanda önemli benzeşmeler ve farklılıklar içermektedir. İlk olarak yıllar içerisinde Japonya bölgeye yönelik politikadaki önceliğini kaybetmiştir. Sınır sorunlarının çözülmesi dışında ilişkilerin derinleştirilmesine dair bir hedef bulunmamaktadır. İkinci olarak Çin ve Hindistan ise ilk konsept belgesinden bu yana bölgeye yönelik politikalar içerisinde her daim öncelikli ülkeler arasındadır ve özellikle bu ülkeler ile iş birliğinin geliştirilmesine vurgu yapılmaktadır. 2008'de belirtilen üçlü iş birliği formatı bu çerçevede değerlendirilmelidir. Üçüncü olarak Arap Baharı sonrası Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinde vuku bulan iç çatışmalar ve oluşan yeni jeopolitik gerçeklik hem 2013 hem de 2016 belgelerinde yer almış ve bu bölgeler önceki yıllara göre Rus dış politikasında daha belirgin bir konuma gelmiştir. Dördüncü olarak 1993-2008 arasında Brezilya, Arjantin ve Meksika özellikle belirtilirken sonrasında 2013'te Latin Amerika başlığında birleştirilmiş ve 2016 konseptinde ise yer almamıştır. Beşinci olarak yıllar içerisinde Güneydoğu Asya bölgesi önem kazanmış ve son olarak da Suriye'deki siyasi süreç spesifik olarak 2016 belgesine eklenmiştir.

TABLO 9. ASYA, AFRIKA VE LATİN AMERİKA ÜLKELERİ

Konsept Belgesi	
1993	Japonya, Çin ve Hindistan ile iş birliğinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Güney ve Batı Asya'da nükleer silahların ortaya çıkmasını önlemek için ABD ve diğer ilgili ülkelerle ortak adımlar atılmalıdır. Ekonomik iş birliğini geliştirmek amacıyla Afrika Kitası'nda istikrarın korunması gerekmektedir. Brezilya, Arjantin ve Meksika ile ilişkiler derinleştirilmelidir.
2000	Çin ile her alanda karşılıklı çıkarları koruyan iş birliği mekanizması geliştirilmesi gerekmektedir. Hindistan ile geleneksel ortaklık derinleştirilmelidir. Japonya ile sınır tescili için bir çözüm aranmalıdır. Güneydoğu Asya devletleri ile ilişkilerin olumlu dinamiklerinin artırılması gerekmektedir. Afrika devletleri ile etkileşim genişletilmelidir.
2008	Rusya-Hindistan-Çin üçlü formatında dış politika ve ekonomi konularında kurumsal bir iş birliği yapısının kurulması planlanmaktadır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgeleri ile sekiz ortaklık girişimi grubunun oluşturulması düşünülmektedir. Brezilya, Arjantin, Meksika ve Küba ile ortaklık sağlanmalıdır.
2013	Çin ve Hindistan ile dostane ilişkiler geliştirilmelidir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki durum istikrara kavuşturulmalıdır. Afrika ve Latin Amerika devletleri ile İslam dünyası devletlerinin etkileşimleri genişletilmelidir.
2016	Çin ve Hindistan ile stratejik ortaklık devam ettirilmelidir. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgeleri istikrara kavuşturulmalıdır. Rusya, Suriye'deki durumun siyasi çözümünü desteklemektedir. Güneydoğu Asya ülkeleri (Vietnam, Endonezya, Tayland ve Singapur) ile ortaklık derinleştirilmelidir.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YENİ KÜRESEL SÜREÇLER

Rusya'nın dış politika eğiliminin doğru değeriendirilebilmesi için küresel sitemi nasıl ele aldığıının bilinmesi faydalı olacaktır. 1993 dış politika konsept belgesine bakıldığında literatürde hakim görüş olan çift kutuplu dünya düzeninin sona erdiğiidir. 2000'de ise Soğuk Savaş'ın olumsuzluklarının üstesinden geldiğiği, nükleer tehdidin minimum düzeye indirildiğiği, sert güc önemini muhafaza ederken yumuşak gücün önem kazandığıği bir küresel sistem tasvir edilmiştir. Dmitri Medvedev döneminde dikkat çeken yeni bir gerçeklik söz konusudur: Çok kutuplu dünya düzeninin teşkil edilmesi. Bu noktada literatürde farklı tartıŐmalar söz konusu iken 2008'de Rusya'nın sistemi çok kutuplu nitelendirmesi önem arz etmektedir.²¹ Ayrıca aynı yıl ulusal çıkar ve güvenlik meselelerinde iç ve dış politika ayırımından uzaklaŐıldıđıđı aslında iki meselenin birbirlerinden bağımsız olmadıkları da kabul edilmiştir. 2013 konsept belgesine göre uluslararası sistemde çok kutupluluk yapısı şekillenirken güc dengesi Doğu'nun lehinde deđiŐmektedir. 2016'da benzer sürecin devam ettiğiği algısı yer alırken Batı'nın gücünün azalmakta olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir.

TABLO 10. YENİ KÜRESEL SÜREÇLER

Konsept Belgesi	
1993	Çift kutuplu küresel sistem çökmüŐ, Batı'nın geliŐmiŐ devletleri ile üçüncü dünya ülkeleri arasındaki jeopolitik ve ekonomik çeliŐkilerin tezahürü artmıştır.
2000	Soğuk Savaş'ın açtığığı maliyetlerin üstesinden gelinmiŐtir. Küresel boyutta nükleer çatıŐma tehdidi en aza indirilmiŐtir. Uluslararası ilişkilerde askeri güc önemini korurken ekonomi, bilim ve teknik, çevre ve bilgi faktörleri giderek önemini artırmaktadır.
2008	Ulusal çıkarların ve güvenliğin sağlanması noktasında iç ve dış politikalar arasındaki ayırım azalmaktadır. Yeni bir dünya düzeni için gösterilen çabalar sonucunda ortaya çok kutuplu bir dünya düzeni çıkmıştır.
2013	Uluslararası ilişkilerde bir geçiş dönemi yaşanmaktadır –çok kutuplu dünya düzeni aktörleri küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan önemli gelişmeler neticesinde şekillenmektedir. Güc dengesi dünyanın geneline dağılmakta ve özellikle Doğu ve Asya Pasifik bölgesi önem kazanmaktadır.
2016	Yeni ekonomik ve politik etki merkezleri ortaya çıkmaktadır. Batı'nın dünya ekonomisi ve siyasetindeki etkisi azalmaktadır.

21 İlgili literatür için bkz. Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs*, Cilt: 70, Sayı: 1, (1990-91), s. 23-33; Birthe Hansen, "The Unipolar World Order and Its Dynamics", *The New World Order*, ed. Birthe Hansen ve Bertel Heurlin, (Palgrave Macmillan, Londra: 2000), s. 112-133; William C. Wohlforth, "The Stability of a Unipolar World", *International Security*, Cilt: 24, Sayı: 1, (1999), s. 5-41; Steve Smith, "The End of the Unipolar Moment? September 11 and the Future of World Order", *International Relations*, Cilt: 16, Sayı: 2, (2002), s. 171-83; Robert Jervis, "The Remaking of a Unipolar World", *Washington Quarterly*, Cilt: 29, Sayı: 3, (2006), s. 5-19; Stephen M. Walt, "Alliances in a Unipolar World", *World Politics*, Cilt: 61, Sayı: 1, (2009), s. 86-120; Thomas Mowle ve David Sacko, *The Unipolar World: An Unbalanced Future*, (Palgrave Macmillan, New York: 2007).

RUSYA'NIN MEVCUT KÜRESEL SİSTEMDEKİ DURUMU

Rusya'nın yıllara göre küresel sistemde üstlendiği rol değişiklik arz etmektedir. İlk olarak Sovyetler'in dağılmasının hemen ardından Rusya kendini imparatorluk mirası üzerinden büyük bir güç olarak tanımlamış fakat buradaki büyük güç Soğuk Savaş döneminde ABD'yi dengeleyebildiği boyutta değildir. Zira tanım içerisinde ekonominin yeniden inşa edilmesi vurgulanmıştır ki bu durum sistemdeki pozisyonunun diğer yönünü ortaya koymaktadır. Ayrıca çift kutuplu düzenin bitişinin kabul edildiği de önceki bölümde açıklanmıştır. Putin'in başkanlığı döneminin ise Rusya'nın düşen statüsü ve uluslararası rolünün yeniden canlandırılması ve tahkim edilmesi üzerine geçtiği görülmektedir. 2000 konsept belgesinde Rusya modern dünyada etki merkezi olarak tasvir edilmiş ve dünya düzeninin oluşumunda önemli role sahip büyük bir güç olarak nitelendirilmiştir. Burada geçmişe atıf yapılmayarak bu tanımın yapılması aslında geçmişteki güç özleminden uzaklaşarak mevcut duruma odaklanıldığını göstermektedir. Dmitri Medvedev döneminde belirlenen konsept belgesinde ise Rusya dünyanın önde gelen ülkelerinden biri ve Avrasya coğrafyasının en büyük gücü olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde Avrasya'ya özellikle vurgu olması ve "yeni Rusya" tabiri ayrıca dikkat çekicidir. Rusya'nın kendisini bu bölgenin hamisi olarak görmesi ise bahse konu dönemde kabul edilen bölgenin en büyük devleti olduğu görüşünün bir tezahürüdür.

2013'e gelindiğinde küresel sistem ve gündem belirlenmesi noktasında Rusya'nın üstlendiği sorumluluğun arttığı ifade edilirken ülkeye Asya ve Avrupa arasında ticari köprü rolü addedilmektedir. Son konsept belgesinde Rusya uluslararası ilişkilerde dengeleyici bir aktör olarak kabul edilirken ülkenin BMGK daimi üyeliği ve diğer bölgesel ve uluslararası kurumlardaki rolü ön plana çıkarılmıştır. Bu noktada "dengeleyici faktör" ifadesi dikkat çekmekte ve bu ifadeyle vurgulanmak istenen aslında şu olmaktadır: Rusya'nın mevcut sistemde ABD başta olmak üzere büyük güçleri dengelediği; Suriye başta olmak üzere Ortadoğu coğrafyasında özellikle BMGK'de sahip olduğu haklar ve sahalarda elde ettiği güçler neticesinde diğer aktörlerin tek yönlü izlediği politikaları ve masada Moskova'nın olmadığı karar alma mekanizmalarını engellediği ve engelleyecektir.

TABLO 11. RUSYA'NIN MEVCUT KÜRESEL SİSTEMDEKİ YERİ

Konsept Belgesi	
1993	Rusya'nın kendi pozisyonunu tasviri iki yönlüdür: (i) Rusya önemli tarihi mirasa sahip, kritik bir jeopolitik konumda olan büyük bir güçtür. (ii) Rusya'nın bu yüzyılda büyük güç kalabilmesi için ekonomisini yeniden inşa etmesi gerekmektedir.
2000	Rusya modern dünyanın etki merkezlerinden biri konumunda büyük bir güçtür. Yeni dünya düzeninin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Yaşamın her alanında önemli potansiyel ve kaynaklara sahiptir.
2008	"Yeni Rusya" küresel ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Rusya dünyanın önde gelen devletlerinden biri olan ve BMGK'nin daimi üyesi en büyük Avrasya gücüdür.
2013	Rusya'nın uluslararası gündemi ve sistemi belirleme noktasında sorumluluğu artmıştır. Ülke Avrupa ile Asya Pasifik bölgeleri arasındaki ticari ve ekonomik bağları sağlamak için önemli bir geçiş noktasıdır.
2016	Rusya uluslararası ilişkilerde dengeleyici bir faktördür. BMGK'nin daimi üyesi, etkili bölgesel ve uluslararası kurumların da önemli bir üyesidir.

SONUÇ

Bütünüyle resmi belgelere dayanan ve daha önce örneği olmayan bu rapor özellikle metodoloji ekseninde mevcut literatüre önemli bir katkı ve dayanak sağlayacaktır. Raporda literatür taramasını müteakip şu ana kadar Rusya Federasyonu tarafından yayımlanmış beş dış politika konsepti incelenmekte, ülkenin dış politika yönelimini anlamlandırmada öne çıkan konular on bir alt başlık altında değerlendirilmekte ve benimsenen yıllar arasında karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Raporun kapsamı gereği Rus dış politikasındaki temel sorunlar ve çözümlerine, temel tehdit algısına, bölgesel dış politika önceliklerine, tasvir edilen küresel sisteme ve Rusya'nın bu sistemdeki yerine odaklanılmakta; belgelerin amaçlarına ve ortaya çıkış süreçlerine de yer verilerek ülkenin dış politika eğilimi ortaya konulmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını müteakip oluşan tek kutuplu sistem ve Rusya'nın bu sistem dışında kalması ilk konsept belgesinin ortaya çıkışını da beraberinde getirmiştir. 1993 konsepti ile beraber Rusya Federasyonu bu sistemin bir parçası olmayı hedeflerken Batı dünyası ve ABD ile olan ilişkiler ön plana çıkmıştır. Bu süreçte eski Sovyetler Birliği ülkelerinde kalan Rus azınlıkların haklarının korunması üzerinde de durulmuştur. 2000 konsepti ise yeni Devlet Başkanı Vladimir Putin ile beraber değişen Rus siyaseti ve yeni dış politikasının temel ilkeleri ve prensiplerini ortaya koymaktadır. 2000 ile beraber farklı bölgeler öncelik kazanmış ve Avrasya vurgusu artmıştır. Rusya'nın Yeltsin dönemi Batı eksenli politikalarının Putin döneminde Avrasya ve Doğu eksenli bir ahvale büründüğünü

ifade edilebilir. 1993'teki otorite ve statü arayışı yerini 2000'den itibaren dünyada önemli bir etki merkezi ve büyük güç statüsüne bırakırken bu minvalde 2008'de güçlü Rusya için "yeni Rusya" ifadesi kullanılmaktadır. Yıllar içerisinde Rusya'nın uluslararası arenada üstlendiği rolün arttığı, son dönemde kendisini dengeleyici bir güç olarak gördüğü ve diğer bir tabirle kendisini ABD gibi hegemon güçleri dengeleyecek kapasitede gördüğünün belirtilmesi gerekmektedir.

2000'den bu yana Rusya'nın dış politikada tehdit ve güvenlik algısının büyük ölçüde aynı kaldığı, Batı ülkelerinin ve kurumlarının özellikle Sovyet sonrası coğrafyaya yönelik genişleme politikalarının Moskova tarafından her zaman bir tehdit olarak algılandığı görülmektedir. BDT ülkeleri ile aynı konuma denk eski Sovyet sonrası coğrafya Rus dış politikasında kurulduğu yıldan bu yana hiç azalmayan bir öneme ve önceliğe sahip olmuştur. Diğer bölgeler ve ülkeler farklılık arz ederken BDT ülkeleri her daim yerlerini korumuştur. Rusya'nın Suriye iç savaşına aktif müdahalesi ile birlikte Suriye'nin dış politikada öncelik arz eden bölgelere girmesi de önemli bir kırılma noktası olarak öne çıkmaktadır. Aynı dönemde iç savaşların neden olduğu bölgesel istikrarsızlıklar ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin etkinliklerini artırması da dış politikada belirtilen sorunlar ve tehditler arasına girmiştir.

Vladimir Putin'in devlet başkanlığı ve Dmitri Medvedev'in devlet başkanı olduğu dönemdeki başbakanlığı ile birlikte dış politikada birçok noktada süreklilik ve stratejik planlama gözlemlenmektedir. Avrasya coğrafyası veya "yakın çevre" olarak tasvir edilen bölge her zaman öncelikli konumlarını korurken bu bölge ülkeleriyle iş birliği, ortak örgütlere üye olunması ve daha kurumsal ilişkiler geliştirilmesi uzun dönemli politikalar arasında yer almıştır. Ayrıca Batı devletleri ve kurumlarına karşı oluşan tehdit algısı süreklilik arz etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Söz konusu tehdit aslında tüm dış politika konseptlerinde çeşitli kavramsallaştırmalarla Batı'nın Rusya'nın bahse konu "yakın çevre" addettiği bölgede nüfuzunu artırma girişimleri ve ihtimalleridir. Kırım'ın yasa dışı ilhakı, Gürcistan savaşı ve karşı renkli devrimler bu nüfuz artışını engellemeye dair atılan adımlar olarak da okunmaktadır. Bu noktada 1993'te yapılan "imparatorluk mirası" vurgusu da önemli bir etkiye sahiptir.

Ek olarak Rusya'nın yeni kurulduğu yıllarda var olan statü arayışı Putin yönetimiyle son bulurken onun başkanlığının ilk dönemlerinde Rusya kendisini büyük güç olarak tasvir etmeye başlamış ve ardından da üstlendiği rolü küresel sistemde önemli bir etki merkezi ve dengeleyici güç konumuna çıkarmıştır. Stratejik hedefler otorite arayışından sahip olunan gücü tahkim etmeye doğru evrilmiştir. Uluslararası siyasette süregelen çatışmalar bilhassa iç karışıklıklar istikrara karşı

tehdit olarak nitelendirilmiş ve Rusya söz konusu istikrar düşmanı krizlerin çözümünde her zaman kendisine rol biçmiştir. Bu noktada konsept belgelerinde Rusya'nın hem küresel etki merkezi hem de çözüm ve istikrardaki önemli rolü çerçevesinde BMGK'deki daimi statüsüne önemli derece atıf yapılmıştır. Putin'in devlet başkanlığı dönemindeki istikrar dış politikadaki stratejik hedeflere de yansımıştır.

Yapılan tasnif ve yıllara göre karşılaştırma neticesinde 2000 sonrasında Rus dış politika eğiliminin Avrasya, BDT ülkeleri ve Doğu Asya odaklı olduğunu ve önümüzdeki yıllarda da ulusal çıkar ve stratejik iş birliği açısından bu ülkelerin ve üye oldukları örgütlerin önemlerini korumaya devam edecekleri ifade edilebilir. Benzer şekilde Rusya "yakın çevre"sindeki Batı ülkelerinin nüfuzlarını artırma girişimlerine sert cevaplar verme eğilimini korumaya da devam edecektir. İlaveten Rusya'nın kendisini uluslararası sistemde dengeleyici bir aktör ve küresel siyasette önemli bir etki merkezi olarak görmesi, son tahlilde bu statüyü tahkim etme eğiliminden dolayı başta Suriye olmak üzere diğer coğrafyalarda süregelen çatışmalara aktif katılım göstermeye devam edeceği ve muhtelif coğrafyalarda Amerikan nüfuzunu dengeleme eğiliminde olacağının göstergeleridir.

KAYNAKÇA

TEMEL KAYNAKLAR

(Metinde yararlanılan Rusya Federasyonu dış politika konsept belgelerinin tamamı)

“Концепция Внешней Политики Российской Федерации 1993 Года. Концепция Утверждена Президентом Российской Федерации Б. Н. Ельциным 23 Апреля 1993 г. (Rusya Federasyonu 1993 Dış Politika Konsepti Rusya Federasyonu Başkanı В. N. Yeltsin Tarafından 23 Nisan 1993'te Onaylanmıştır)”, *Министерство Иностранных Дел Российской Федерации*, <https://www.twirpx.com/file/1822127>, (Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020).

“Концепция Внешней Политики Российской Федерации 2000 Года. Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 28 Июня 2000 Года (Rusya Federasyonu 2000 Dış Politika Konsepti Rusya Federasyonu Başkanı V. Putin Tarafından 28 Haziran 2000'de Onaylanmıştır)”, *Независимая Газета*, http://www.ng.ru/world/2000-07-11/1_concept.html, (Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020).

“Концепция Внешней Политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации Д. А. Медведевым 15 Июля 2008 Года (Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti. Rusya Federasyonu Başkanı D. А. Медведев Tarafından 15 Temmuz 2008'de Onaylanmıştır)”, *Официальные сетевые ресурсы Президента* (Rusya Devlet Başkanı Resmi İnternet Sitesi), <http://krem-lin.ru/acts/news/785>, (Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020).

“Концепция Внешней Политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 12 Февраля 2013 г. (Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti. Rusya Federasyonu Başkanı V. Putin Tarafından 12 Şubat 2013'te Onaylanmıştır)”, *ГАРАНТ.РУ.*, <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70218094>, (Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020).

“Концепция Внешней Политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 30 Ноября 2016 г. (Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti Rusya Federasyonu Başkanı V. Putin Tarafından 30 Kasım 2016'da Onaylanmıştır)”, *Министерство Иностранных Дел Российской Федерации* (Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı), www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/2542248, (Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020).

DİĞER KAYNAKLAR

Andrei P. Tsygankov, *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, (Rowman&Littlefield, Lanham: 2016).

Birthe Hansen, “The Unipolar World Order and Its Dynamics”, *The New World Order*, ed. Birthe Hansen ve Bertel Heurlin, (Palgrave Macmillan, Londra: 2000).

Bobo Lo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, (Springer, New York: 2002).

Charles Krauthammer, “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Cilt: 70, Sayı: 1, (1990-91).

Christian Thorun, *Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct Towards the West*, (Palgrave Macmillan, Londra: 2009).

“Соглашение О Создании Содружества Независимых Государств (Г. Минск, 8 Декабря 1991 Года)”, *Исполнительный Комитет Содружества Независимых Государств*, <https://cis.minsk.by/page/show?id=176>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2020).

Dmitry Shlapentokh, “How Belarus Maneuvers between Russia and the West”, *The Institute of Modern Russia*, 30 Nisan 2020, <https://imrussia.org/en/analysis/3104-how-belarus-maneuvers-between-russia-and-the-west>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2020).

Jeffrey Mankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, (Rowman&Littlefield, Lanham: 2009).

Lena Jonson, *Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy*, (IB Tauris, Londra: 2004).

М. Ф. Полюнов, “М. С. Горбачев И Новое Политическое Мышление: Истоки, Основные Идеи, Результаты”, *Новейшая История России*, Sayı: 2, (2012).

Neil Malcolm vd. (ed.), *Internal Factors in Russian Foreign Policy*, (Oxford University Press, Oxford: 1996).

Nicole Jackson, *Russian Foreign Policy and the CIS*, (Routledge, Londra: 2003).

Peter Duncan, “Westernism, Eurasianism, and Pragmatism: The Foreign Policies of the Post-Soviet States, 1991-2001”, *The Legacy of the Soviet Union*, ed. Wend Slater ve Andrew Wilson, (Palgrave Macmillan, Basingstoke: 2004).

“Putin’in 2007 Münih Konuşması”, YouTube, 5 Mart 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=WAavE0GQWG4>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2020).

Robert Nalbandov, *Not by Bread Alone: Russian Foreign Policy under Putin*, (University of Nebraska Press, Lincoln: 2016).

Roger E. Kanet (ed.), *Russian Foreign Policy in the 21st Century*, (Palgrave Macmillan, Londra: 2010).

Robert Jervis, “The Remaking of a Unipolar World”, *Washington Quarterly*, Cilt: 29, Sayı: 3, (2006).

Slater Wendy ve Andrew Wilson (ed.), *The Legacy of the Soviet Union*, (Palgrave Macmillan, Londra: 2004).

Stephen M. Walt, “Alliances in a Unipolar World”, *World Politics*, Cilt: 61, Sayı: 1, (2009).

Steve Smith, “The End of the Unipolar Moment? September 11 and the Future of World Order”, *International Relations*, Cilt: 16, Sayı: 2, (2002).

Thomas Mowle ve David Sacko, *The Unipolar World: An Unbalanced Future*, (Palgrave Macmillan, New York: 2007).

Valeria Pacer, *Russian Foreign Policy under Dmitry Medvedev, 2008-2012*, (Routledge, New York: 2015).

William C. Wohlforth, “The Stability of a Unipolar World”, *International Security*, Cilt: 24, Sayı: 1, (1999).

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER

SETA'da dış politika araştırmaları alanında araştırma asistanı olarak çalışmaktadır. Hacettepe Üni-versitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunudur. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Avrasya alış-maları Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini birincilikle tamamlamıştır. Roma La Sapienza Üni-versitesi'nde Siyaset Bilimi eğitimi almıştır. Hamburg Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tez araştırmalarında bulunmuştur. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora eğiti-mine devam etmektedir. *Building a Nuclear Empire: Nuclear Energy as a Russian Foreign Policy Tool in the Case of Turkey* adlı kitabın yazarı olan Güler İtalyanca, Rusça ve İngilizce bilmektedir. Rus i ve dış politikası, Kafkasya, Orta Asya siyaseti, Avrasya jeopolitiği, enerji ve su politikaları konula-rında çalışmaktadır.

MEHMET AKİF TEKE

St. Petersburg Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olan M. Akif Teke, Moskova Devlet Diploması Enstitüsü ve Moskova Yüksek Ekonomi Okulu'nda alanına yönelik eğitimler almıştır. Teke, çalışmalarına halen St. Petersburg Devlet Üniversitesi Avrasya alışmaları Merkezi'nde devam etmektedir. İngilizce ve Rusça bilmektedir.

RESMİ BELGELER IŞIĞINDA RUSYA'NIN DIŞ POLİTİKA EĞİLİMİ

MEHMET ÇAĞATAY GÜLER, MEHMET AKİF TEKE

Bu raporun amacı Rusya Federasyonu'nun kurulduğu yıldan bu yana yayımlanan tüm dış politika konsept belgelerini (1993, 2000, 2008, 2013 ve 2016) inceleyerek dış politika yapım sürecindeki önemli faktörlere ve ülkenin yıllar içerisindeki dış siyaset eğilimine ışık tutmaktır. Bu bağlamda ilk olarak Rus dış politikasına dair mevcut literatür incelenerek konuyu farklı veçheleriyle ele alan önde gelen eserlere ve farklı yaklaşımlara yer verilmektedir. Ardından konsept belgeleri etraflıca taranarak raporun kapsamı gereğince özetlenmekte ve tablolar oluşturulmaktadır. Söz konusu tablolar farklı yıllarda benimsenen konsept belgelerinin aynı tema çerçevesinde karşılaştırılarak analiz edilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sayede ülkenin farklı yönetimler, sorunlar, tehdit algıları, küresel siyaset süreçleri, öncelikler ve hedefler minvalinde dış politikasında nasıl yönelimler benimsediği ortaya konulmaktadır.